

Джерела та література

1. Драч О. О. «Особисте життя не розніжило її»: О. Я. Єфименко (1848–1918) – учена трудівниця. *Гуржіївські історичні читання*: зб. наук. пр. Черкаси, 2017. Вип. 11. С. 38–47.
2. Драч О. О. «Трудове життя дало Вам учену славу»: Олександра Яківна Єфименко – науковиця модерної доби. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси, 2017. Вип. № 3. С. 54–62.
3. Стариков Г. М. Матеріали до біографій Петра та Олександри Єфименків. *Сумський історико-архівний журнал*. 2009. № VI–VII. С. 36–61.

Карпенко Олександр

ПИТАННЯ РОБІТНИЦТВА НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «ВИЗВОЛЕННЯ» В «КАМ'ЯНЕЦЬКИЙ» ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ УНР

Анотація. У статті досліджено інформаційний потенціал газети «Визволення» щодо вирішення питань робітництва, проблеми влаштування робітничого життя краю в «кам'янецьку» добу Директорії УНР (червень–листопад 1919 р.).

Ключові слова: газета «Визволення», Директорія УНР, «кам'янецька» доба, питання робітництва.

Abstract. The article explores the information potential of the newspaper «Liberation» in solving the issues of labor, the problem of arranging the working life of the region in the «Kamyanets» days of the UNR Directory (June–November 1919).

Keywords: newspaper «Liberation», UNR Directory, Kamianets'ka day, labor issues.

Повалення влади Гетьманату П. Скоропадського в грудні 1918 р. привело до влади Директорію УНР, яка поновила ряд законів Центральної Ради: про національно-персональну автономію, земельну реформу, 8-годинний робочий день, профспілки. Під натиском більшовицьких сил Директорія була вимушена постійно змінювати місце перебування: 2 лютого перебралася з Києва до Вінниці, 6 березня переїхала до Проскурова, потім до Рівного, Кам'янець-Подільського. Важливим, іноді чи не єдиним джерелом вивчення цього періоду є преса, зокрема часопис «Визволення». Неабиякого значення набуває періодика часів революції і в контексті уваги до проблем історичної пам'яті, до матеріальних носіїв якої Я. Калакура зараховує усі різновиди історичних джерел, наголошуючи на важливій ролі джерелознавства в її формуванні [4, 474–475].

Пресу періоду Української революції 1917–1921 рр. вивчали В. О. Гандзюк, П. І. Губа, Г. Я. Рудий, О. В. Богуславський, О. П. Позняков, І. В. Крупський. Серед літератури, присвяченої історії Поділля «кам'янецького» періоду Директорії УНР, варто відзначити праці В. С. Лозового, О. П. Реєнта, В. П. Рекрута.

У червні 1919 р. розпочинається «кам'янецька» доба Директорії УНР. Третього червня війська Армії УНР звільняють від більшовиків Кам'янець-Подільський. Кам'янець було вирішено зробити тимчасовою столицею

УНР [2]. Фактично влада Директорії обмежувалася територією Подільського краю, котрий став театром активних бойових дій. Перед владою постав ряд проблем: нестача фінансів, спекуляція, значне зростання цін, відсутність ефективного зв'язку тощо [3, 181]. Ситуація влітку 1919 р. була для Директорії складною: з півночі і сходу наступала Червона Армія, із заходу напирали польські війська. Праця міністерств та інших державних інституцій проходила в надзвичайно складних умовах. Через слабкість багатьох виконавських структур та обмеженість території дуже важко було втілити в життя розроблені проекти [2].

«Визволення» – соціал-демократична газета, орган Кам'янецького комітету української соціал-демократичної робітничої партії. Перший номер її вийшов 24 червня 1919 р. Матеріали в часописі подавалися за такими рубриками: «Останні вісти», «По Україні», «Хроніка», «Телеграми», «З газет», «На фронтах».

Яку ж інформацію про становище робітників дає часопис «Визволення»? Загалом відомості щодо питань робітництва можна поділити на групи: офіційна позиція уряду; ставлення політичних партій; відновлення нормальної робітничої атмосфери краю та самоорганізація робітників; дії влади чи відповідних установ для вирішення їхніх потреб. Це матеріали редакційного походження.

Уже в першому номері з'являється репортаж «Великоробітничі збори в Кам'янці», де розповідається про те, що 22 червня відбулися робітничі збори. Метою зібрання було «з'ясування позиції уряду УНР в робітничій і загальнодержавній політиці та становище організації місцевого робітництва і його проблеми та завдання». Офіційну позицію влади презентував міністр праці О. Безпалко, який наголосив: «обставини, в яких тепер перебуваємо, є надзвичайно тяжкі, і тому необхідно цілковите об'єднання як всього інтернаціонального пролетаріату на території України, так і всіх кол громадянства для боротьби зі спільними зовнішніми ворогами» [1, № 1, 24.06.1919]. Про негайні вимоги робітництва міністр сказав, «що робітництво зараз перебуває в неможливому економічному становищі, і що Уряд зробить все можливе для розв'язання цієї справи» [1, № 1, 1919]. У другому номері газети опубліковане інтерв'ю з міністром праці, де на запитання щодо того, що зроблено в справі організації робітництва, і що робиться міністерством, він відповів: «На сьогодні всі робітничі організації на нашій території знищені; руйнували їх як більшовики, так і наші військові частини. Біржі праці не мають коштів для утримання безробітних – в Проскурівській біржі праці записано до 3 100 безробітних, які не мають ніякої допомоги. Зараз міністерством вживаються заходи з відновлення як робітничих організацій, так і установ охорони робітництва, та готується закон про контроль підприємств робітниками» [1, № 2, 25.06.1919].

Так само на робітничих зборах в Кам'янці-Подільському було проголошено промови представників соціалістичних партій, які заявляли, що будівництво Української держави буде за трудовим принципом – «оскільки в Україні немає великих капіталістів, тому не вийде збудувати буржуазну

Українську Державу, а тому спиратися потрібно на другу могутню силу, якою є наше трудове селянство та робітництво»; «де буде забезпечено краще життя для більшості, тієї більшості, яка працює, і тому одна вона має право на панування» [1, № 1, 24.06.1919]. Газета також опублікувала декларацію українських і єврейських соціалістичних партій м. Кам'янця-Подільського на загальноробітничому мітингу, в якій представники єврейських соціалістичних партій заявляли, що «тільки соціалістична демократія всіх націй України мусить власними силами будувати вільну Українську Народню Республіку; уряд мусить негайно прийти з реальною допомогою робітництву в справі відбудови робітничих організацій, які майже остаточно зруйновані, а також повинні бути утворені робітничі інституції з охорони праці, такі як: каси хворих, робітничі секретаріати та ін.» [1, № 2, 25.06.1919].

На шпальтах «Визволення» також присутні відомості про відновлення нормальної робітничої атмосфери краю та приклади самоорганізації робітників. Наприклад, інформація про те, що «в міністерстві праці є відомості, що подекуди самі робітники організували й проводять працю на цукроварнях» [1, № 1, 24.06.1919]. В іншій замітці повідомляється про робітничі збори в Проскурові, які мають відбутися у справі організації робітництва [1, № 1, 24.06.1919]. Наведемо і такі повідомлення: «Центральне бюро професійних союзів м. Кам'янець-Подільський знову починає свою працю і закликає всі професійні союзи також відновити свою діяльність, сповістивши про це центральне бюро» [1, № 7, 01.07.1919]; «Згідно з постановою загальних зборів робітників Кам'янецького депо від 15 липня, продовольчий комітет скликав 24 липня загальні збори, де було розглянуте питання про оновлення комітету для більшої працездатності. Більшістю голосів було ухвалено, щоб комітет повним складом був перевибраний, а також ревізійна комісія» [1, № 28, 06.08.1919].

Ще одним блоком інформації були публікації про дії влади чи відповідних установ для вирішення нагальних потреб робітників. Газета повідомляла: «Міністерство праці просить Раду Народних Міністрів асигнувати в його розпорядження сто тисяч для видачі кам'янецькому робітничому кооперативу «Пролетарій» для збільшення оборотного капіталу. А також міністерство праці просить Раду Народних Міністрів асигнувати один мільйон гривень в її розпорядження для видачі зруйнованим професійним спілкам та просвітним робітничим організаціям п'ятдесят тисяч гривень для безробітних м. Проскурова та чотири тисячі гривень для працівників біржі праці [1, № 6, 29.06.1919]; «Комісією у справі вирішення конфлікту між робітниками друкарень Губерніяльної Народньої Управи і Міністерством преси та інформації була вироблена така згода: 1) міністерство преси та інформації має збільшити платню робітникам на 85 % з того дня, коли вони стануть до роботи; 2) за дні страйку міністерство теж погодилося задовольнити робітників, якщо на це погодиться Державний контроль» [1, № 16, 10.07.1919].

Отже, беручи до уваги матеріали газети «Визволення», можна скласти цілісну картину становища робітників та робітничих організацій влітку 1919 р.

Незважаючи на всю складність ситуації влітку 1919 р., уряд Директорії УНР намагався вирішити проблеми робітництва. Позиції влади та політичних партій збігалися, адже всі говорили про зруйнованість робітничої організації, шляхи відновлення на засадах трудового принципу. На шпальтах часопису «Визволення» з'являлися повідомлення про заходи влади та установ для вирішення робітничих проблем. Крім того, в газеті відбиті приклади відбудови нормального життя трудового класу – організація самими робітниками праці, відкриття професійних союзів, скликання зборів робітників.

Джерела та література

1. Визволення: соціал-демократична газета. 1919.
2. Лозовий В. С. Кам'янецька доба Директорії УНР. URL: http://tovtry.com/ua/history/statti/direktoria_unr.html
3. Реєнт О. П., Рекрут В. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність. Київ: Інст. іст. НАН України, 2017. 298 с.
4. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / за заг. ред. Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013. 600 с.

Драчук Юлія

МАРІЯ ВОЛОСЕВИЧ – УЧАСНИЦЯ ПЕРШОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ АРМІЇ УНР

Анотація. Доповідь присвячено Марії Волосевич, джерелом інформації про життя якої послужили публікації в закордонній періодиці української громади.

Ключові слова: Марія Волосевич, жіноча історія, некролог, Перший зимовий похід, армія УНР.

Abstract. This article is dedicated to Maria Volosevych, a source of information on life served by publications in the Ukrainian community overseas.

Keywords: Maria Volosevych, women's history, obituary, First Winter Campaign, Ukrainian People's Army.

Період Української Народної Республіки ознаменувався не тільки неймовірним національним підйомом, а й розвитком жіночого руху. Жінки залучалися та ставали активними учасницями більшості сфер життя держави, і військова справа не стала виключенням. Українські жінки воювали у різних формуваннях того періоду: Легіон українських січових стрільців, Галицька армія та армія УНР.

В українському вимірі жіночої історії відома невелика кількість імен, які стали частиною національно-визвольної боротьби українського народу у 1917–1921 рр. у лавах армії. Серед них: Харитина Пекарчук, Христина Сушко, Олена Степанів, Світлана Харченко, а також Марія Волосевич, вивчення біографії якої дасть змогу поглибити розуміння місця жінок у військовій історії української революції.